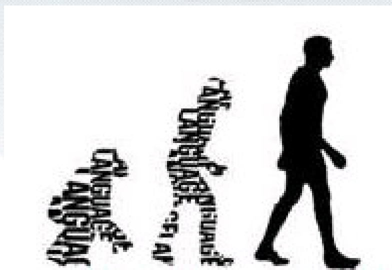
Horizon.taal

Jaargang 38 - nummer 228 November-december 2007

DOSSIER: de evolutie van het Esperanto p. 4-10

In Memoriam Jules Verstraeten p. 11

www.esperanto.be

HORIZONTAAL

Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w., 38ste jaargang.

Verschijnt de 1ste van elke oneven maand.

Redactie en administratie:

Vlaamse Esperantobond v.z.w.
Frankrijklei 140
2000 Antwerpen
tel.: 03 234 34 00
fax: 03 233 54 33
E-post: horizon.taal#skynet.be
Webstek: http://www.esperanto.be/fel/nl.

Abonnementen: 25,00 EUR

Rekeningen:

t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen: KBC 402-5510531-55
of Fortis 001-2376527-06.

Redactie:

Lode Van de Velde

Medewerkers:

Petro De Smedt, Ivo Durwael, Agnes Geelen, Paul Peeraerts, Roland Rotsaert, André Ruysschaert, Emiel Van Damme, e.a.

Verantwoordelijke uitgever:

Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.

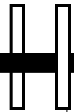
Advertentietarieven: (alle prijzen zijn in euro)

	1-malig	3-malig*	6-malig*
formaat 1/1:	250	625	1000
formaat 1/2:	150	375	600
formaat 1/3:	110	275	440
formaat 1/4:	80	200	320
formaat 1/6:	55	140	220
formaat 1/12:	30	75	120

* Inlassing van 3x dezelfde advertentie
van een door u drukklaar geleverd exemplaar.

Op deze tarieven geldt het BTW-tarief van 21%.

Kleurtoeslag bedraagt 125 euro per kleur en per inlassing.

REDACTIONEEL

Dit jaar is het 120 jaar geleden dat het Esperanto gepubliceerd werd. Hoogst tijd dus om eens na te gaan in hoeverre deze taal evolueerde van 1887 tot 2007!

In dit nummer worden 2 artikels samengebracht van auteurs die zich onafhankelijk van elkaar over dit vraagstuk bogen. Het eerste stuk in het Nederlands is een meer theoretische benadering, een aanzet, met voornamelijk voorbeelden uit het Nederlands, het tweede artikel in het Esperanto beschrijft verschillende soorten evoluties met voorbeelden uit het Esperanto.

Op 17 september 2007 ging Jules Verstraeten, erevoorzitter van de Antwerpse Esperantogroep heen. Op pagina 11 vind je een eerste artikel ter ere van Jules; in afwachting van de grotere bijlage over zijn leven, dat geheel in het teken van Esperanto stond. Deze bijlage is voorzien voor het volgende nummer van Horizontaal.

Lode

INHOUD

EVOLUEERT HET ESPERANTO?

Hoe eenvoudig het ook lijkt, er bestaat heel wat discussie over de vraag wat "een taal" precies is. Let hierbij op het lidwoord... een taal, niet taal. Taal is een communicatiemiddel tussen twee individuen. In die zin hebben vogels, bijen, mieren, ... allemaal wel taal.

Maar *een* taal, dat is iets anders. Een taal is een specifiek menselijk communicatiemiddel. Het stelt mensen niet alleen in staat om met elkaar te communiceren, maar ook om te denken, om hun gevoelens te uiten, om hun creativiteit bot te vieren, om wetenschap te bedrijven, om zich als individu en groep te identificeren. En er zijn ongetwijfeld nog andere aspecten te vinden. Kortom, een taal is een prestige-project.

Dat prestige ontleent een taal onder andere aan wat je ermee kan doen, zoals hierboven opgesomd. Maar er is nog een andere factor die je de wortels van een taal kan noemen. Zo wordt wetenschappelijk een verschil gemaakt tussen een taal en een dialect, of tussen een natuurlijke taal en een kunsttaal. Een echte, natuurlijke, menselijke taal moet beschikken over een aantal specifieke eigenschappen.

Zo zou een etnisch en geografisch bepaalde groep de basis moeten zijn van de spraakmakende gemeente, zeg maar de mensen die de taal produceren en er impliciet de regels van beheersen en veranderen. Zo'n taal moet verder beschikken over een vastgelegde grammatica, (liefst) over een schrift en een (min of meer) vaste spelling, over een literaire productie (eventueel enkel mondelinge), en over een geschiedenis, of beter nog een evolutie. Ze wordt gestandardiseerd en geïnstitutionaliseerd, en ze wordt onderwerp van wetenschappelijk onderzoek. Maar... ze bleef niet wat ze was: echte, natuurlijke, menselijke taal is uit een (gemeenschappelijke) oervorm geëvolueerd tot wat ze nu is. En die evolutie is noodzakelijk omdat ze het bewijs is dat die taal leeft, zich aanpast aan de steeds nieuwe eisen van een menselijke samenleving.

Evolutie waarnemen

Het Esperanto lijkt op een aantal punten niet aan de eisen van een natuurlijke menselijke taal te beantwoorden. Zo beschikt het niet echt over een etnisch of geografisch bepaalde spraakmakende gemeenschap. Hoewel er een aantal gedeeltelijk moedertaalsprekers zijn en hoewel er zich zowel op congressen en andere bijeenkomsten als op het internet een soort spraakmakende groep lijkt te ontwikkelen, staat dat toch veraf van wat traditioneel, intuïtief en emotioneel als een natuurlijke taalgemeenschap wordt ervaren.

Hetzelfde kan men zeggen over evolutie. Hoewel het Esperanto intussen onmiskenbaar een "geschiedenis" heeft – meer dan honderd jaar effectief gebruik door een relatief grote groep kan niet zonder meer onder tafel worden geveegd – is het niet zo heel duidelijk of Esperanto evolueert. De bedoeling van dit artikel is niet te bewijzen dat Esperanto evolueert. Het wil enkel nagaan welke vragen moeten worden gesteld om zo'n evolutie vast te stellen en te bekijken welke problemen er bij een onderzoek naar die evolutie zouden kunnen opduiken.

Evolutie van een taal speelt zich af op verschillende domeinen. Die komen grosso modo overeen met de verschillende subdisciplines van de taalkunde. Evolutie kan je hebben op het niveau van de klank, op het niveau van het woord als betekenis (de woordenschat), op het niveau van het woord in zijn grammatische context (de vormleer),

… ook taal evolueert!

op het niveau van de zinsbouw (de grammatica). Elk van die componenten hebben nog hun eigen aspect.

Verandering van uitspraak kan resulteren in een andere taal. Denk aan het verschil *paard/ pferd*. Beide gaan terug op een gemeenschappelijke oervorm maar zijn uiteindelijk in twee als onderscheiden erkende talen terecht gekomen. Maar een onderscheid als gaan/goan heeft niet geleid tot twee talen. Zij zijn twee dialectische vormen van een taal, waarvan een de status van standaarduitspraak heeft gekregen. Denk aan het liedje over de *tomato* en de *patato* die een Britse en een Amerikaanse variant hebben, terwijl zowel de Britse als de Amerikaanse taal toch Engels blijven. Uitspraakverschillen komen niet alleen voort uit regionaal gebonden situaties, ook sociale omstandigheden kunnen daartoe leiden. Zo zou de gelispelde [s] in het Spaans een gevolg zijn van een spraakgebrek van Filips II. Zijn hovelingen namen zijn gelispel over, misschien om hun koning niet voor het hoofd te stoten, maar ongetwijfeld ook om te tonen dat zij met de koning 'uit hetzelfde bord' aten.

Dat taal evolueert in zijn woordenschat is wellicht het eenvoudigste aan te tonen. Eerst en vooral worden er tal van nieuwe woorden gemaakt om aan nieuwe dingen een naam te geven. Die nieuwe woorden kunnen echt nieuw zijn, maar ze kunnen ook ontleend zijn aan een vreemde taal of ze kunnen gerecycleerd zijn uit de eigen taal. Woorden die niet meer nodig zijn om een ding aan te duiden, kunnen worden gebruikt om iets anders mee te benoemen. De computertaal is hier de beste bron: *display* (ontleend), *virus* (betekenisverdubbeling), *loper* (betekenis-verschuiving (?)).

Maar ook de woordvorm verandert. Op school leren onze kinderen nog steeds de oudste Nederlandse zin: *Hebban olla vogola*... met een werkvoordvorm die wij niet meer kennen, maar ook met een verbogen naamwoordvorm. Denk niet dat zulke veranderingen alleen maar in stokoude teksten terug te vinden zijn. Vooral werkwoordvormen hebben in het recente verleden nog sterke vereenvoudigingen ondergaan. De thee-regel, die de oudere generatie nog heel goed kent, maar die door jongeren niet meer wordt geleerd, vormt daarvoor het beste bewijs. Dat die thee-regel woorden oplevert als gij dronkt, gij werdt, gij hieldt, gij zoudt en gij zaagt (van zien (!)), daarvan zijn ook de leden van de oudere generatie zich echter nog zelden bewust.

Het verdwijnen van de aanvoegende wijs: "Wie een omelet wil bakken, breke een ei, klutse het door elkaar en giete het in een hete pan", zal door weinigen als een normale, moderne Nederlandse zin worden beschouwd. Ik heb deze zin zelf gefabriceerd, maar wellicht zijn zulke exemplaren in oudere kookboeken nog wel te vinden. En de werkwoordvormen vind je zeker nog in teksten in 'verheven' stijl uit de periode tussen de twee wereldoorlogen, en misschien zelfs ook nog uit de vijftiger en zestiger jaren van de 20ste eeuw.

Op het gebied van de grammatica is het nog lastiger om voorbeelden te vinden. Wie vorige zomer tijdens de televisieprogramma's waarin 50-jaar televisie werd herdacht, naar reportages van oudere sport- en/of nieuwsuitzendingen heeft geluisterd, heeft echter kunnen merken dat de taal van toen echt 'anders' was, dan die van nu. Hetzelfde zal je kunnen merken, wanneer je kranten van 50 jaar geleden naast een krant van vandaag legt.

Evolutie meten

Uit het voorgaande moet blijken dat 100 jaar ruim genoeg mogelijkheden tot evolutie biedt. Het Esperanto heeft dus alle kans gehad om te evolueren. Toch is er tot nog weinig of geen onderzoek naar de evolutie van het Esperanto gebeurd. Maar om evolutie te kunnen meten, zijn er een aantal gegevens noodzakelijk. Dat zijn: het ijkpunt (waarmee vergelijken we?), het corpus (het materiaal, wat vergelijken we), en de criteria (wanneer spreken we van evolutie), de fasering (welke perioden worden onderscheiden). We zullen elk van die punten even nader onder de loupe nemen.

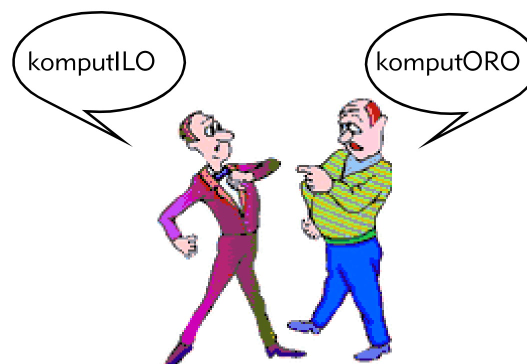
Het ijkpunt hoeft niet echt een groot probleem te zijn. Wanneer we over de 'oerteksten' van het Esperanto spreken hoeven we maar terug te gaan tot 'La Fundamento' – de werken van Zamenhof zelf. Om het begin ijkpunt zo ruim mogelijk te nemen, zouden we dat corpus kunnen uitbreiden met de eerste belangrijke auteurs. Enige kennis van de literatuurgeschiedenis en geschiedenis van de beweging zijn hierbij zeker niet overbodig. Om ons onderzoek grondig an te pakken zal het bijgevolg van essentieel belang zijn om toegang te krijgen tot een aantal van de oudste boeken en tijdschriften.

Om een degelijk corpus samen te stellen, zullen we heel wat meer moeite moeten doen. Eerst en vooral moeten we ons de vraag stellen of we voldoening kunnen nemen met enkel geschreven bronnen. Waarschijnlijk zullen we ons daar in ieder geval tevreden mee moeten stellen. Zelfs voor de recentste geschiedenis van de taal is het aantal beschikbare klankfragmenten – enkele muziekcassettes niet te na gesproken – relatief gering. Of dat materiaal voldoende is om een redelijke diachrone taalvergelijking uit te voeren, is twijfelachtig.

Maar zelfs als we ons zouden beperken tot enkel geschreven bronnen, is het bijeenbrengen van voldoende vergelijkbaar materiaal niet vanzelfsprekend. Het corpus moet immers voldoende eenvormig zijn wat thema en inhoud betreft en toch evenwichtig over de tijd zijn gespreid. Denkbaar materiaal daarvoor zijn de rapporten over de wereldcongressen die in de loop van de jaren in het tijdschrift Esperanto zijn verschenen. Ook de congresresoluties; de inleidingen van het jaarboek e.d. zouden ervan deel uit kunnen maken.

Een kritisch lezer zal hier echter vrijwel meteen opmerken, dat die teksten een redelijk formeel karakter hebben. De taal die daarin wordt gebruikt, is over het algemeen nogal stereotiep en onttrekt zich gemakkelijk aan de veranderingen van het natuurlijke evolutieproces van een taal. Je kan het vergelijken met juridische en ambtelijke taal in het Nederlands. Wie oude taalvormen zoekt die in gewone taal niet meer worden gebruikt, kan daar terecht. Een alternatief zouden kranten en tijdschriften zijn of persoonlijke brieven, ... Zo'n een corpus is echter nog minder toegankelijk en waarschijnlijk nog minder uitgebreid dan het meer formele.

Daarmee komen we trouwens terecht bij het derde puntje, de criteria. Wanneer kunnen we spreken van taalverandering. Voor sommige elementen – zoals het gebruik van nieuwe woorden is dat niet zo moeilijk. Toen ik in de jaren 80 begon te werken voor GCA (Grafika Centro en Antverpeno) woedde volop de strijd tussen *komputoro* en *komputilo*. Dat laatste woord schijnt intussen de strijd te hebben

gewonnen. En op zich is dit een duidelijk voorbeeld van taalevolutie: van een onzekere, onstabiele toestand over het invoeren van een nieuw woord, naar de stabiele zekerheid van het dagelijkse gebruik.

Maar nieuwe woorden zijn uiteindelijk het minst spectaculaire aspect van taalevolutie, vooral omdat zij veeleer een beeld geven van maatschappelijke en technische evolutie en niet zozeer van een evolutie van de taal zelf. Evolutie in woordvorm en zinsbouw zijn veel belangrijker vanuit het oogpunt van taalkundige evolutie. Hier zou het *ita/ata*-probleem een mogelijk onderzoeksdomein kunnen zijn, of het gebruik van het woordje *po*. Maar ook hier schuilt een adder onder het gras. Het eerste probleem was een typische strijd tussen 'grammatische scholen'. Enerzijds lijken dat soort discussies nu minder aandacht te krijgen dan pakweg twintig jaar geleden. Anderzijds sijpelden de opvattingen van de verschillende scholen door in de leerboeken, zodat keuze voor de ene of de andere vorm veeleer het gevolg is van onderwijs, dan van taalevolutie bij de spraakmakende gemeente. Voor het woordje *po* zijn dan weer een gelijkenis met de moedertaal en taalonderricht belangrijke stoorzenders.

Tenslotte is er ook nog de herkomst van de sprekers en/of auteurs wier teksten worden gebruikt. Het Esperanto is in zekere zin een taal van de minste weerstand. Als zinsconstructies aanleunen bij de zinsconstructies van de eigen moedertaal, dan is het makkelijker die over te nemen dan een andere, mogelijke zinsconstructie uit te proberen. Verschillen in zinsconstructie kunnen daarom niet zonder meer als taalevolutie worden beschouwd. Wel zou men kunnen nagaan of het Esperanto wereldwijd – dus bij verschillende auteurs uit verchillende continenten – naar een bepaalde constructie tendeert. Ik denk hier meer specifiek aan de vraag of Esperanto een SOV, dan wel SVO-taal is (afhankelijk van de meest evident volgorde van S(ubject), O(bject) en V(erbum). Theoretisch zou het Esperanto SOV-neutraal moeten zijn, gezien zijn basisregel van de vrije woordvolgorde in de zin. wanneeer dat niet het geval blijkt te zijn, zou dat een voorbeeld van taalevolutie kunnen zijn... Tenminste als in het oudste corpus een evenwicht bestaat.

Gelijkaardige aspecten zijn de volgorde van substantief en adjectief, de voorkeur voor samenstellingen dan wel afleidingen; voor het gebruik van de -n-vorm dan wel een drastischer gebruik van voorzetsels, enzovoort. Het echter ongetwijfeld van zeer groot belang om de juiste onderzoekscriteria vast te stellen.

Enkel een voorzet

Het zal uit wat voorafging wel duidelijk geworden zijn dat "even onderzoeken of het Esperanto evolueert", er niet in zit. Maar meteen werd ook duidelijk dat zo'n onderzoek zou kunnen uitgroeien tot een boeiende onderneming. In dit artikel werd enkel het terrein een beetje verkend. Is een groot en braakliggend terrein, waarin nog alle ijkpunten en krijtlijnen moeten worden aangebracht. Misschien wordt het een gedurfd waagstuk voor een ondernemende student in de taalkunde.

Guido Van Damme

… kaj tamen, ĝi moviĝadas!

Kvankam ni ne rimarkas, la tero vere daŭre moviĝas, kiel Galileo prave rimarkigis. Tiel ankaŭ lingvo nerimarkite moviĝadas malgraŭ la netuŝeblo de ĝia fundamento. Mi deziras atentigi pri kelkaj el tiuj fenomenoj.

Eraroj korektiĝas.

Ekde la komenco estis radiko(j) kiu(j) havis kontraŭdirojn inter la kvin tradukoj en la kvin bazaj lingvoj. Miogalo (vidu Hor. 221) ne havis saman signifon por franco kaj por germano. La oficialaj korektoj el la dudekaj jaroj igis la signifon sama por francoj kaj germanoj, sed ne jam por franco kaj ruso aŭ polo. Kaj teorie ankoraŭ nun estas tiel. PIV donas la ĝustan klarigon, sed la fundamento neniam estis oficiale korektita. La esperanto formo devenas de la scienca nomo de iu besto, kaj teorie Zamenhof povis ja difini la radikojn laŭ sia bontrovo, li povus indiki tablon per la vorto seĝo, kaj seĝon per la vorto muro ktp... sed tio ja estus kondukanta al bizara lingvo! Sed difini radikon per malsamsignifaj nacilingvaj vortoj ja neniel estis akcepteble. La praktiko tamen solvis la aferon kaj neniu plu vigilas pri tiu kontraŭdiro kaj uzas, se entute iam uzas!, miogalo por unu besto kaj ondatro por alia. La vorto ondatro intertempe jam longe enkondukiĝis, kvankam ne oficialiĝis. Unua moviĝo: enkonduko de nova(j) vorto(j).

Densegaj nuboj kaŝas obskuraĵojn.

Multaj verduloj estas konvinkitaj ke ili konas minimume ĉiujn radikojn el la Fundamento. Ili vivas en iluzio! Estas pluraj radikoj kiujn preskaŭ neniu konas! Kial ne? Nu, tutsimple, ĉar neniu plu bezonas ilin. Kial ne? Nu, ĉar la difinita nocio tute aŭ preskaŭ tute malaperis. Ekzemple *pliko* (vidu en Hor. 214) en Zamenhofa tempo, en Pollando, inter la polaj judoj estis ofte renkontata afero. Atentu! Mi ne intencas insulti la polajn judojn, sed eĉ en la oficiala latina nomo de la malsano (Plica polonica), kaj ankaŭ en la oficiala nederlanda nomo (Poolse haarvlecht), ili (nu ja, sen la mencio ke temas pri Judo) aperas! Dua moviĝo: enmeto en rubujon de ne plu bezonataj vortoj.

Al pli komforta sekura loko ŝoviĝo.

Okazis ke radiko indikis aferon kiest ekvivalenta nomo en naciaj lingvoj por multaj homoj estis vualita en la cerba fundo, aŭ eĉ tie ne troviĝis. Tiel okazis por krispo. Mi bezonis preskaŭ du jarojn por elfosi la ĝustan nederlandan ekvivalenton - almenaŭ por unu el ambaŭ originalaj signifoj - tiel ke eĉ en mia nova eldono de la nederlanda fundamento ĝi ne tute ĝusta aperas (temas pri ruche). Sed, ekde la komenco, la adjektivo krispa estis tre taŭga, por indiki ekzemple la karakterizon de nigrulaj haroj. En praktiko nur tiu signifo restas konata. Por la originalaj signifoj de la substantivo: por unu enkondukiĝis alia, pli scienca, nomo (mesoentero) kaj la alia malofte uziĝas ĉar la objekto jam longe malaperis (la krispajn kolumojn kaj manumojn de la Renesanco). Pri krispo vidu Hor. 214. Tria moviĝo: parto de signifo iĝis ĉefa, preskaŭ sola restanta.

Giganto akiras normalhomajn dimensiojn.

La pioniroj en la antikva fundamenta tempo uzis la vorton *aspido* por indiki iun ajn venenan serpenton. PIV ĉiam ankoraŭ mencias, prave, tiun signifon, kiel duan signifon apud la indiko de iu pli preciza specio de serpento. Intertempe tamen plej

granda parto de la serpentoj ricevis propran esperantan nomon, ankaŭ iuj venenaj, kiujn ni nun tamen normale ne plu misnomos *aspidoj*. En PIV enestas 22 nomoj de serpentoj.

La fundamenta signifo de la vorto *korko* ne estas la materialo, ne estas ankaŭ la arbo, sed estas ŝtopilo (de botelo) de iu ajn materialo, dum nun neniu normala homo, kia mi, uzos la vorton por indiki ekzemple vitran ŝtopilon sed nur, eventuale, por indiki ŝtopilon el korko. Ni komprenas la vorton, nun, nur kiel nomon de materialo. Unu el la kialoj povas esti ke intertempe fabrikiĝis el tiu materialo ne nur ŝtopilojn, sed ankaŭ plandumojn kaj kahelojn... se mi rajtas uzi tiun lastan vorton, kontraŭe al PIV-a difino, por ĝi! E la U.V. troviĝas firmo kiel derivaĵo de la adjektivo firma. Kabe jam konsideras ĝin apartan radikon, kaj PIV agnoskas tion, sed aldonas ke nun oni por tiu nocio plej ofte uzas firmao-n. Alia ekzemplo: se en fundamenta tempo ni senĝene povis diri ke leono estas (granda) kato ni nun tamen devus diri ke leono estas feliso! La vorto kato indikas nun nur la doman ĉef(in)on. Kvara moviĝo: vortoj akiris pli malvastan, malpli ĝeneralan signifon.

Samnomiĝo de parencoj.

Normale oni pensus ke la malvastigo de signifoj estas la plej logika, ĉar en la komenco oni devis ja per malmulte da radikoj nomi multe da aferoj. Poste iuj el tiuj aferoj ricevis propran nomon kaj la originala vasta vorto povis iĝi pli malvasta. Tamen ankaŭ la kontraŭa movo estas tre ofta! En la fundamento aperas gruo, kun la eksplicita mencio ke temas pri birdo. En iuj naciaj lingvoj la aparta mencio ke temas pri birdo ne necesis, ĉar la aparato kiun ni nun ankaŭ gruon nomas en tiuj lingvoj havas apartan nomon, ne menciitan en la fundamento. Do nur la birda signifo de gruo estas fundamenta, eĉ se PIV erarigas nin pri tio! En aliaj lokoj, ekzemple kolofono, PIV klare distingas kaj traktas la aliajn novajn signifojn kiel homonimojn. En aliaj lokoj, ekzemple ĉe preno, PIV metas ĉiujn difinojn en sama artikolo, sed metas la asteriskon aparte nur ĉe la signifo kiu respondas al la fundamenta. Kvina moviĝo: al oficiala signifo aldoniĝis pliaj (neoficialaj) novaj signifoj.

Oldiĝas ni, oldiĝas la lingvo.

La plej facile rimarkita evoluo estas la arĥaikiĝo - aŭ he, he, ĉu mi devas skribi arkaikiĝo? - de vortoj. La signo de poŝto verŝajne ne longe eltenis, sed iĝis rapide poŝtmarko, kaj nepre neniu plu volas uzi ovujo anstataŭ ovario. Tamen... ambaŭ estas fundamentaj kaj netuŝeblaj, kaj do nepre konservis sian signifon! Tiu fenomeno estas la

plej konata rilate evoluon de lingvo, sed, kiel mi esperis montri, ĝi certe ne estas la sola. Ankaŭ la plej facile kontrolebla ĝi estas, sufiĉas noti la amason da fundamentaj kaj oficialaj vortoj kiuj estas indikitaj kiel evitendaj aŭ kiuj indikas preferindajn sinonimojn. Sesa moviĝo: iuj vortoj aŭ signifoj perdis la komplezon, la ŝaton de la parolantoj.

Plej kaŝita nerimarkita kaŭrado.

Kiam ni uzas vortojn kiajn *lampo* ni estas konvinkitaj ke ni perfekte obeas la fundamenton, perfekte estas en la linio de la fundamento. Pardonu, sed mi devos fortiri vin el via iluzio! La fundamenta signifo de *lampo* estas: 'vazo kun meĉo kaj bruligebla fluidaĵo, por lumigi' (difino laŭ Kabe). En la fundamenta tempo la elektra *lampo* apenaŭ, aŭ tute ne, ekzistis! Kaj kiu pensas pri la antikva lumigilo uzante la vorton *lampo*? Mi supozas, sed ne certas, ke en la naciaj lingvoj la vorto restis ankaŭ por la evoluinta lumigilo.

Jam pli malcerte tio estas por *piloto*. La homo, kiu donas direkton al ŝipo (originala signifo!) en PIV ankoraŭ estas unua signifo, sed aldoniĝis - sen pliaj komentoj - la moderna signifo de piloto de aviadilo. Nu en multaj naciaj lingvoj la originala *piloto* akiris alian nomon (en nederlanda: *loods*), kaj la malnova *piloto* ricevis novan modernan signifon! Fakte ni do, senscie, parolas nefundamente kiam ni uzas la vortojn *lampo* kaj *piloto*! Ankaŭ nacilingve tiuj aferoj estas malfacile konstateblaj! Necesas konsulti malnovajn vortarojn, ĉar la novaj senhonte adaptiĝis kaj prisilentas tion. Sepa moviĝo: kaŝe la vortoj evoluigas sian signifon kun la evoluo de la socio!

Vortaraj Trompoj.

Mi verkis artikoleton pri *pudingo*, argumentante ke la esperanta *pudingo* tre ofte ne respondas al naciaj *pu(d)dingoj*. Precipe (?) en la nederlanda estas tiel, ĉar la nederlanda *pudingo* en Esperanto estas *flaŭno*, kaj ne *pudingo*... laŭ la difino en PIV. Tute apogas min la nederlanda(j) norma(j) vortaro(j). Tamen... se oni konsultas nederlandan vortaron el la fundamenta tempo... tiam oni konstatas ke en tiu tempo ĝi respondis. En la paso de la tempo la signifo de pudingo evoluis en la naciaj lingvoj kaj en la nederlanda ĝi ŝoviĝis en la direkto de la esperanta *flaŭno*. La evoluo estis tiel forta ke la malnovaj signifoj (pli ol unu!) iĝis obskuraj, kaŝiĝis en nebuloj. La naciaj vortaroj sekvis la evoluon... kaj eble ni devos diri ke nia PIV ne sekvis ĝin, ke nia PIV konservative restis ĉe sia unua opinio. En praktiko certe estas tiel ke ne nur nederlandanoj uzas pudingon kun alia signifo ol la PIV-a. Jam diris Zamenhof en la proverbaro: Popola kutimo havas valoron de leĝo - kaj - Popolo diras, Dio diras. Oka moviĝo: popolo decidas, vortaro sekvas (sekvu?).

Konklude.

Esperanto do nepre evoluis kaj evoluas, tute same - eble pli malrapide? - kiel la naciaj lingvoj. Por ĉiu el la pritraktitaj kazoj pli da ekzemploj estas troveblaj se vi foje serioze rigardas la fundamenton (tiun ŝimitan libreton kiu kuŝas sub dika tavolo da polvo ie en via domo!). Eble rapide aldonenda: neniam estis la ideo de Zamenhof per la Fundamento ŝirmi la lingvon kontraŭ evoluo! Ĉu vi deziras ekzercon? Esploru foje kazeo-n. Ĉu vi, jes aŭ ne, ŝmiras ĝin sur vian buterpanon matene?

p.d.s.

IN MEMORIAM JULES VERSTRAETEN (1915-2007)

Ĉu vi memoras, kiel vi metis

vian kapon sub la frida krano;

se mankis inspir' por Panoramo?

Jules tijdens een jaarvergadering van La Verda Stelo

In het bekende werk van George Orwell, Boerderij der dieren (Animal Farm) is een van de sterkhouders van het 'dierenproject' Boxer, een stevig, sterk boerentrekpaard. Terwijl de varkens hedonistisch van hun gelijkheid genieten en de kippen kakelend rondlopen te klagen dat het toch zo slecht gaat, legt het paard telkens weer het juk op zijn eigen schouders om de boel weer op gang te trekken. Tegen de tegenwringende medestanders in, tegen de tijdsgeest, tegen de profiteurs. Als 'La Verda Stelo' ooit op het idee zou zijn gekomen om dat werkje als een toneelstukje uit te voeren, had de rol van het paard ongetwijfeld aan Jules Verstraeten moeten worden toegekend, niet omdat hij een goed acteur was, dat weet ik niet - zo goed kende ik hem niet - maar omdat zijn karakter zo naadloos aansluit bij het karakter van het paard zoals dat door Orwell wordt getekend.

Ik kan niet zeggen dat ik Jules goed kende. Het eerste wat ik over hem te weten kwam was dat hij en Bietje samen waren. Bietje heette eigenlijk Klara (of Clara). De naam was een restant uit een tijd toen La Verda Stelo nog wel 'dramatisch' actief was. In 1938 had de club het toneelstuk 'Bietje' van Maurits Sabbe ingestudeerd en Klara (Clara) speelde daarin de titelrol ... En die naam is blijven hangen. En Jules aan Bietje: een LAT-relatie vóór dat het begrip was uitgevonden. Mensen mogen over die verhouding denken wat ze willen. Ze schildert wel één van de boeiende karaktertrekken van Jules. Hij was geen sullige naloper, maar een man die zich houdt aan een engagement.

In zekere zin was Bietje trouwens niet de enige vrouw van Jules. Jarenlang struinde hij alle Esperantogroepen en -evenementen af als een oliesjeik met in zijn kielzog zijn harem, of toch enkele uitgelezen exemplaren ervan. Jules paste toe, wat in het liedje wordt gezongen: '*Ik heb mijn wagen volgeladen met*... tja, met wat? oude wijven of jonge meisjes...? Feit is dat dank zij Jules tal van clubs konden bogen op een serieuze toename van het aantal deelnemers. Jammer genoeg gebeurde dat in een tijd dat de overheid nog niet zo geobsedeerd was door cijfertjes. Juist in de periode dat lijsten met namen van aanwezigen zo belangrijk werden voor onze 'vrijgevige overheid', moest Jules noodgedwongen afzien van zijn deelname. Rijden met de auto werd hem te gevaarlijk... Maar de vele kilometers die hij heeft afgelegd, verdwijnen in het niets bij de mate van zijn verknochtheid aan de idee Esperanto.

Niet alleen door zijn aanwezigheid heeft hij telkens weer lokale clubs en evenementen een hart onder de riem proberen te steken. Ook door daadwerkelijke steun. Toen hij uiteindelijk zijn bedrijf liet voor wat het was – ik lieg, want dat heeft hij nooit gedaan, hij bleef altijd met veel belangstelling het reilen en zeilen van dat bedrijf volgen – kreeg hij wat meer vrije tijd. Vrije tijd? Dat is geen begrip dat past bij Jules. Hij bood zich aan als vrijwilliger in het *Grafisch Centrum* van FEL. Tonnen MONATO-vellen zijn door zijn handen gegaan, kilometers nietjes heeft hij in de vouwen van *Horizontaal* geslagen. Als er werk moest worden verzet, stond hij paraat. Een telefoontje was genoeg. De volgende morgen zouden twee korte tringetjes van de deurbel zijn aanwezigheid melden.

En vrijgevig? Kleine zelfstandigen... die zitten toch op hun centen zeker! Niet zo bij Jules. Nooit verliet hij de clubavond zonder zijn consumptieschuld te vereffenen. Wat zeg ik, vereffenen: hij betaalde altijd met een groot biljet, en de overschot verdween in het potje. Hou het stil. Maar hij had ook andere manieren om de

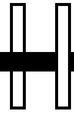
beweging en individuele Esperantosprekers te helpen. De aankoop van het huis in de Frankrijklei kon enkel worden gerealiseerd dank zij een substantiële tussenkomst van Jules. *Abonhelpa fonduso*, *fonduso Hodler*, tal van gasten… en het Fonds Jules Verstraeten: ze laten allemaal overduidelijke sporen van zijn vrijgevigheid.

Maar maakt het allemaal uit? Trouw aan een engagement, daadwerkelijke inzet, financiële vrijgevigheid? Wat voor mens was hij? Ik heb Jules niet zo goed gekend. Mijn gesprekjes met hem waren doorgaans kort en zonder veel diepgang. Maar wanneer leden moesten gehuldigd worden, dan kon je op Jules rekenen om een spirituele tekst. En zelf persoonlijk: ik hou niet erg van nieuwjaarskaartjes. Ik vind het aartsmoeilijk om persoonlijke nieuwjaarswensen neer te pennen. En de kaartjes die je ontvangt: die blijven een aantal dagen, weken, maanden op de kast staan en verdwijnen dan… zonder veel sporen na te laten. Maar van Jules herinner ik mij zo'n kaartje. Het moet één van de eerste geweest zijn toen Gerd en ik net getrouwd waren. Persoonlijk en raak. Er zijn niet veel mensen van wie je zo'n kaartje krijgt. Jules was zo'n mens.

Ik weet dat ik met die mening niet alleen sta. Ik ben wel zeker dat vrijwel iedereen er zo over denkt. Toen ter gelegenheid van ik weet niet meer wat, Jacques Schram besloot dat er in de Verda Stello iets moest gevierd worden waarbij aan Jules het Erevoorzitterschap van La Verda Stelo werd aangeboden, was het lokaal van de club, de eerste verdieping van het Esperantohuis te klein. Meer dan honderd man had zich naar binnengewurmd. Jacques was fier op het record, maar vooral blij om de 'internationale' erkenning die Jules kreeg. En Erevoorzitter van la Verda Stelo… alle leden van La Verda Stelo zouden vereerd moeten zijn dat zij deel mogen uitmaken van de club van Jules Verstraeten.

Laat me eindigen zoals ik begonnen ben, met een stukje literatuur, Nederlandse literatuur ditmaal. In Max Havelaar, het meesterwerk van Multatuli (Edward Douwes Dekker), spreekt het hoofdpersonage de notabelen van de streek toe in zijn befaamde "Toespraak tot de hoofden van Lebak" over wat er na de dood in het dorp gebeurt: "Er komt een tijd dat onze vrouwen en kinderen schreien zullen by het gereed maken van ons doodskleed, en de voorbyganger zal zeggen: 'daar is een mens gestorven'. Dan zal wie aankomt in de dorpen, tyding brengen van de dood desgenen die gestorven is, en wie hem herbergt, zal vragen: "wie was de man die gestorven is?" Max Havelaar biedt zijn toehoorders twee opties over hoe op deze vraag zal worden geantwoord, wij hebben hier die keuze niet… Wij kunnen enkel antwoorden: "Hij was goed en rechtvaardig." […] dan zal men zeggen in de dorpen: 'Allah is groot, Allah heeft hem tot zich genomen; Zyn wil geschiede… er is een goed mens gestorven."

(GVD, september 2007)

N.a.v. het artikel "Op reis in Babylonië" *in het vorig nummer, ontving de redactie meerdere reacties. Ziehier 3 verhalen:*

Net terug uit Slowakije (Marc)

Zij spreken Slowaaks, mijn vrouw Magda Nederlands, Frans, Duits en Engels, ikzelf Nederlands, Frans, Engels, Esperanto, Hongaars, Littouws (en een woordje Latijn en Duits). Genoeg talen zou je zeggen, maar blijkbaar niet altijd...

Op een bepaald moment, onderweg in een "zimmer frei", sprak men Slowaaks, Tsjechisch, Pools en Russisch. Ook genoeg dachten ze... zij 4 talen, wij samen 7, maar enkel gebarentaal werkte!

De eerste week hadden we een verblijfje gehuurd van een Slowaaks echtpaar, die ons ook een avondje bij hen thuis uitnodigde. Ze spraken allebei een mondje Duits, maar een interessant gesprek kwam er helaas niet van. Het waren wel vriendelijke mensen, spijtig dat we ze niet konden leren kennen. Wat wel grappig was: ze verstonden mijn (slecht) Duits beter dan het (goeie) Duits van Magda...

Engels toch niet de 2e taal bij de jongeren in Japan? (Marlène en Arie Bouman)

In de namiddag tijdens het Universeel Esperanto-congres in Jokohamo, wilden we iets gebruiken in een grote thee- en ijsverbruikzaal in het centrum. Het was er erg druk, maar we waren wel de enige buitenlanders. In de ons aangeboden kaart vonden we een keuze van 6 soorten thee. Maar welke bestellen?
Aangezien we niets van het Japans begrepen, vroegen we wat uitleg aan de dienster die een leeftijd leek te hebben van +/- 20 jaar. Zij kon ons mondeling, nogmaals alleen in het Japans, 'meer' uitleg geven. We probeerden in het Engels dan maar te weten te komen of het koude, warme, groene of andere thee betrof .... het lukte haar niet, ook niet nadat ze om raad ging vragen bij haar chef. Het enige woord dat we uiteindelijk konden verstaan was dat er ergens "milk" bij zou zijn. Uiteindelijk door bibberbewegingen te demonstreren konden we elkaar begrijpen en duidelijk maken dat we gekoelde thee wilden; de kleur was al niet meer belangrijk, als het maar niet met melk was. We riskeerden ons uiteindelijk maar aan 1 soort!

Heel anders was het tijdens het na-congres waar we aan deelnamen, ingericht door U.F.E. (Esperanto Federatie van Frankrijk), met de medewerking van een Japans reisbureau. Het ging om een rondreis van enkele dagen op het noordelijkste eiland Hokkaido. Aangezien dit reisbureau ons door 2 gidsen (Japanners en Esperantosprekenden) liet begeleiden, hebben we restaurants bezocht die wij anders nooit hadden durven bezoeken. Op die manier hebben we echt kennis gemaakt met de Japanse eetcultuur in verschillende vormen en manieren.

Werkelijk een aangename en leerrijke ervaring, maar zonder taalproblemen dan!

Taalperikelen in Bulgarije (Ivo Durwael)

Mijn goede vriend Jean-Pierre en ik hebben in juli deelgenomen aan een Esperanto-conferentie (Osiek-konferenco) in Pazardghik, Bulgarije. Na de conferentie, die een week duurde, zijn we nog 10 dagen langer gebleven om Bulgarije wat te verkennen.

Tijdens de conferentie zelf had de organisator zijn handen vol om de niet-Bulgaren uit 10 verschillende landen te begeleiden in alle mogelijke diensten: voor het bestellen van een taxi, voor het kopen van bus- of treintickets, voor het bezoek aan een apotheker, … Met Engels of Frans zou dit alles niet gelukt zijn.

De taalperikelen werden pas echt voelbaar wanneer we ons zonder begeleiding buiten de conferentie begaven, bijvoorbeeld om te gaan

eten. Een goede zaak was dat veel restaurants een menu in het Bulgaars én in het Engels hebben, of een kaart met foto's. Het handen- en voetenwerk begint van zodra je iets wil weten dat niet duidelijk blijkt uit het menu. Bulgaren serveren veel gepaneerde gerechten en dan heb je er het raden naar wat er op de menufoto voorgesteld wordt. In het beste geval kan je te weten komen of het om vis of vlees gaat, maar meer detail kan je niet verwachten.

Hoewel haast alle bedieners jongeren waren gingen steevast schouders omhoog als we probeerden iets te vernemen in het Engels of Frans, nochtans resp. de tweede taal van de huidige generatie en van de ouderen. Als we dan toch het geluk hadden om een Bulgaar te treffen die zei dat hij Engels sprak, dan was de conversatie meestal beperkt tot losse woordjes over heel elementaire zaken. De enige keer dat we vlot Engels konden spreken was in ons hotel in Kraimorie (bij Burgas), want de uitbaters hadden 17 jaar in Chicago verbleven. Het adres van dit hotel hadden we trouwens bekomen via een Esperantospreker.

Bij een bezoek aan een vogelreservaat in Burgas hadden we ook het geluk dat we uitleg kregen van een gepensioneerd Canadees geneesheer, die 2 jaar vrijwilligerswerk was komen verrichten in dit reservaat aan de Zwarte Zee, want de uitleg die een jonge Bulgaar eerst in het Engels wilde geven, was voor ons haast onverstaanbaar.

Die ervaringen staan in schril contrast met de vlotte babbels, die we hadden met Bulgaarse Esperantisten tijdens en na de conferentie. Deze ervaring heeft me weer eens gesterkt in de overtuiging dat Esperanto de internationale communicatie op een veel hoger niveau brengt. Natuurlijk zullen er in Bulgarije mensen te vinden zijn die vlot Engels spreken. Natuurlijk wordt het Engels meer gebruikt in internationale contacten dan het Esperanto. Maar met dezelfde begaafdheid om talen te verwerven en met dezelfde investering van tijd bereik je met Esperanto een veel, veel, veel rijkere communicatie, zowel op taalkundig als op menselijk vlak.

Ethisch sparen,
Vlaamse Esperantobond steunen

Wie zijn geld aan een gewone bank toevertrouwt, krijgt geen inspraak of informatie over de beleggingen of kredietoekenningen die de bank doet. Netwerk Vlaanderen daarentegen stelt vragen over de schijnbare neutraliteit van geld. Zij wijzen de consumenten, spaarders en beleggers op de macht om via geld de maatschappij in een positieve richting te duwen.

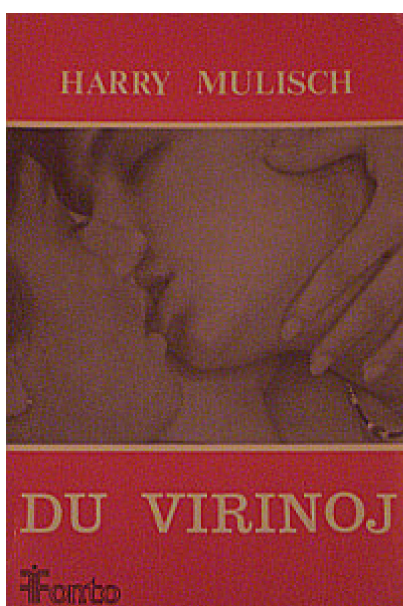
Zo is 'Krekelsparen' een vorm van ethisch sparen. Fortis Bank heeft zich er toe verbonden om het geld op Krekelspaarrekeningen sociaal en ecologisch verantwoord te beleggen. Bovendien krijgt Netwerk Vlaanderen jaarlijks een commissie van Fortis Bank. Wie bij Fortis Bank spaart, kan ervoor kiezen om een deel van die commissie af te staan aan een bepaalde organisatie. De Esperantobond hoort daarbij, met projectnummer 80/0030. Je spaart dus voor een organisatie naar keuze, zonder dat het je iets kost. Wie nog verder wil gaan kan een deel van zijn interesten afstaan aan een zelf gekozen organisatie.

Info:

- Vlaamse Esperantobond vzw - Tel 03 234.34.00 of: financoj#fel.esperanto.be
- Netwerk Vlaanderen vzw – Tel. 02 201.07.70, Vooruitgangstraat 333/9, 1030 Brussel, www.netwerkvlaanderen.be

Harry Mulisch - 80 jaar

Op 15 september werd de tachtigste verjaardag gevierd van Harry Mulisch, één van de weinige nog levende Nederlandse auteurs van wie werk in het Esperanto is vertaald. De roman *Du virinoj (Twee vrouwen)*, tradukita de Gerrit Berveling, is tegen de prijs van 15 euro verkrijgbaar bij FEL.

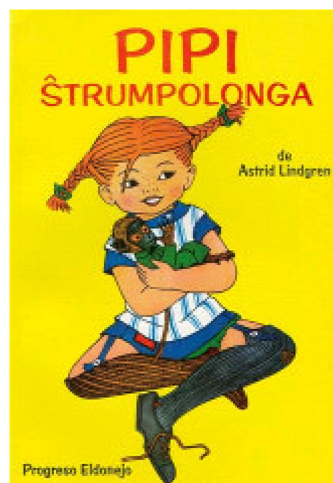

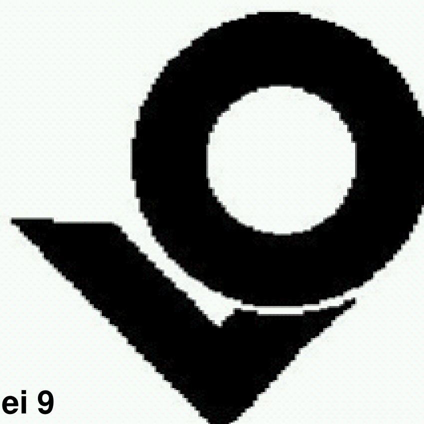
Herdenking Astrid Lindgren

Honderd jaar geleden, op 14 november 1907, werd Astrid Lindgren geboren, die wereldwijd bekend zou worden als schrijfster van kinderboeken.

Enkele daarvan zijn in het Esperanto vertaald en verkrijgbaar bij FEL:

- Emilo de Smolando (7,49 EUR)
- La fratoj Leonkoro (11,00 EUR)
- Mio, mia filo (16,20 EUR)
- Pipi Ŝtrumpolonga (10,00 EUR)

Scheepvaart

„De bemanning spreekt vooral Russisch zodat wij ons in het Engels moeten behelpen, al loopt dat niet altijd van een leien dakje. Niet iedereen op de boot spreekt die taal vlot." *(Twee Brusselse cineasten die het traject van de Congoboten overgedaan hebben, Brussel Deze Week, 9.8.2007, www.bloggen.be/betavision)*

Nederlands leren?

Brusselse werklozen horen overal dat ze Nederlands moeten leren. En als ze het dan geleerd hebben en een baan vinden, kunnen ze hun taalkennis nauwelijks gebruiken. (Want Nederlandstaligen schakelen veel te snel over op de andere taal als blijkt dat de gesprekspartner niet vlot Nederlands spreekt.) *(Brussel Deze Week, 30.8.2007)*

Nederlandse universiteiten worden Engels

De Commissie Cultureel Verdrag Vlaanderen-Nederland liet nagaan hoeveel vakken in het Engels onderwezen worden aan de Nederlandstalige universiteiten en vergeleek de resultaten met die van een gelijkaardig onderzoek uit 2001. In Nederland is het aandeel van het Engels in de bacheloropleidingen beperkt, in Vlaanderen te verwaarlozen. In de masterfase wordt in Nederland 50 tot 100 % van het aanbod in het Engels gegeven. In Vlaanderen wordt het Engels (en in mindere mate het Frans) gebruikt in een beperkt aantal duidelijk afgebakende opleidingen en van Engelstalige opleidingen bestaat doorgaans ook een Nederlandstalige variant. *(Nieuwsbrief CCVVN 3/2007)*

Vlaamse leerkrachten naar Wallonië

Enkele honderden Vlaamse onderwijzers zijn actief in Wallonië, waar het aanleren van Nederlands door het geven van enkele vakken in die taal (een „taalbad") steeds populairder wordt. *(Het Volk, 24.9.2007)*

Uitwisselingen

Ingevolge een intentieverklaring ondertekend door de bevoegde onderwijsministers kunnen Vlaamse, Franstalige en Duitstalige leerkrachten en leerlingen tijdelijk worden uitgewisseld. Doel is o.m. het blikveld te verruimen en de talenkennis te verdiepen. Info op *www.prins-filipfonds.org*. *(Metro, 1.10.2007)*

ESPERANTO

Merknamen

In reclameteksten duikt regelmatig een produktnaam op die eigenlijk een Esperantowoord is. Vermoedelijk werd soms bewust voor Esperanto gekozen (zoals enkele types van het Koreaanse automerk *Daewoo*); in andere gevallen zal men een woord uit een andere taal gekozen hebben of zal men een nieuw woord gecreëerd hebben dat toevallig ook in het Esperanto bestaat. Dergelijke namen worden verzameld op *http://esperantomarkoj.inf.hu/ (http://br.groups.yahoo.com/group/per-esperanto-komerco-informoj/)*

Afbeeldingen zoeken

Wie met Google of Flickr afbeeldingen van bijvoorbeeld kerken in Hongarije wil zoeken, maar het Hongaarse trefwoord niet kent, zal maar weinig bruikbare resultaten vinden. Voor dit probleem biedt *www.panimages.org* een oplossing. De site heeft woordenlijsten uit meer dan 100 talen (waaronder Esperanto en Nederlands) verwerkt en biedt de mogelijkheid om zoektermen automatisch in deze talen om te zetten. Zoeken levert hierdoor veel meer nuttige informatie op.

Prentkaarten

In 2003 begon het Hongaarse Esperanto-centrum „Eventoj" met de publikatie van een reeks prentkaarten over Esperanto-onderwerpen. Ondertussen werd de collectie vergroot tot ongeveer 1500, maar voor tientallen kaarten wordt nog gezocht naar herkomst en beschrijving. Zie *www.eventoj.hu/bildkartoj/*

Clubprogramma's

Tenzij anders vermeld zijn alle vergaderingen gratis en voor iedereen toegankelijk. Let wel dat de meeste activiteiten in het Esperanto doorgaan. Uiteraard zijn we steeds bereid geïnteresseerde bezoekers in het Nederlands te woord te staan.

ANTWERPEN – Groep "Esperanto-Antwerpen"
www.geocities.com/esperanto_antwerpen

Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.15 uur. Iedereen is welkom.

vrijdag 2 november: **Taal&Cultuur**: Chinese cultuur (**in het Nederlands**)
vrijdag 9 november: Toon Witkamp: scannen en reviseren van Esperantodocumenten
vrijdag 16 november: **Taal&Cultuur**: Chinese taal: het mandarijn (**in het Nederlands**)
vrijdag 23 november: verslagen van bijeenkomsten (IJK, PSKK, ...) met foto's
vrijdag 30 november: Jakvo Schram over de klassenstrijd: geen dogmatische verdediging, maar vraagtekens die Jakvo de laatste jaren bezighielden.
vrijdag 7 december: **Taal&Cultuur** (**in het Nederlands**)
vrijdag 14 december: **Zamenhofavond**: Kees Ruig uit Nederland luistert de avond op met een feestrede en muziek. (Vooraf inschrijven voor het feestbuffet gewenst - prijs 18 €.)
vrijdag 21 december: **Taal&Cultuur** (**in het Nederlands**)
vrijdag 28 december: Conversatieronde

Meer details over het programma kan je vinden op de webpagina's van FEL, op het programmabord in het clublokaal of in het informatiekastje aan de voordeur. Of telefonisch via 03 234 34 00.

BRUGGE – Paco kaj Justeco

Voor info over de cursus die gegeven wordt in het opvangcentrum voor vluchtelingen, contacteer Bart via: Bart.Demeyere#Esperanto.be

Voor andere info kun je terecht bij Heidi via Heidi_Goes#yahoo.com of 050/675178 (na kantooruren).

BRUSSEL – Esperantista Brusela Grupo
http://users.belgacom.net/EBG

Opgelet: nieuwe vergaderplaats: gebouw Van Maerlant, op de hoek van de gelijknamige straat en de Belliard-straat, tegenover het Leopoldpark, dicht bij metrostation Maelbeek. Aangezien dit gebouw tot de Europese Instellingen behoort, is er een vrij strenge controle. Bezoekers gelieven zich op voorhand aan te melden.

Info: Hélène Falk, Eikenlaan 7, 1640 Sint-Genesius-Rode, tel.: 02 358 42 14, helene.falk#skynet.be

Om per e-post op de hoogte gehouden te worden van de activiteiten van de Brusselse groep, stuur je een leeg berichtje naar: esperanto-en-bruselo-subscribe#yahoogroups.com.

GENT – La Progreso
http://www.esperanto.be/gent

Vrijdag 26 oktober: Alberto Fernandez spreekt over de Spaanse Burgeroorlog.
Vrijdag 23 november: Arie Bouman en Marlène Van den Meersschaut brengen een reisverslag over het UEA-congres te Jokohama (Japan)

Clubhuis: "La Progreso", Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tel.: 09 230 16 77.

KALMTHOUT – La Erikejo
http://users.telenet.be/La.Erikejo/Index.htm

Bijeenkomsten vinden telkens plaats vanaf 20 uur in het Parochiecentrum van Heide (naast de kerk, vlakbij het NMBS-station *Heide)* tenzij anders vermeld.

Donderdag 15 november: Maria Wils spreekt over "Commedia dell' arte "
Donderdag 20 december: Jaarlijks avondmaal, vooraf inschrijven bij Mireille Storms:

Info: Mireille Smet-Storms op 03 666 83 19 of via mireillestorms#hotmail.com

KAPELLE – Esperanto-Grupo "Meza Zelando"
Voor onze avonden, de laatste vrijdag van de maand om 19.30 u., worden we telkens bij een ander clublid te gast ontvangen. Inlichtingen over programma en plaats van samenkomst bij Sally en Dies Krombeen, tel.: (0113) 34 15 63 of Rie en Kees Dentz, tel.: (0118) 61 48 34.

KORTRIJK – ROESELARE – TIELT
Koninklijke Esperantogroep La Konkordo
esperanto.kortrijk#esperantoland.org

Opgelet: Nieuwe locatie voor onze activiteiten: Erfgoedhuis zaal 2, O.L.Vrouwstraat 45 te Kortrijk tel. 056 27 74 24. Elke vierde dinsdag van iedere maand (met uitzondering van juli en augustus). De derde dinsdag indien de vierde een feestdag is.

Voor inlichtingen: Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: 056 20 07 96 / Piet Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: 051 56 90 30. Bezoekers van andere clubs melden bij voorkeur hun komst. Dit laat ons toe hen beter te ontvangen en hen te verwittigen bij verandering van locatie.

De **stadsbibliotheek van Kortrijk** beschikt over een uitgebreid **Esperantofonds**. Er is gelegenheid dit fonds te bezoeken. Geef een seintje aan Daniëlle Demeyere,

bibliothecaris tel. 056-27 75 00 (algemene balie). Of stuur een berichtje naar Danielle.Demeyere#kortrijk.be.

LEUVEN - Esperanto 3000

http://www.esperanto.be/esperanto3000

Zoals steeds gaan al onze activiteiten door in het Cultureel Centrum, Brusselsestraat 63, Leuven. Voor de meest recente informatie over ons programma kan je steeds terecht op onze webpagina.

Woensdag 14 november: Vespero3000: Bert Boon: de geboorte van een nieuwe taal.
Woensdag 12 december: Laatste Vespero3000 van 2007.

Info: Roger Goris, Rue Ménadastraat 44, 1320 Hamme-Mille, tel.: 010 86 01 12. E-post: rogergoris#versateladsl.be

LIMBURGSE ESPERANTO-VERENIGING (LEV) (met zetel in PEER)

http://users.skynet.be/sky53810/

Elke eerste donderdag van de maanden oktober tot mei: vergadering, voordracht of conversatie in het Esperanto. Andere donderdagen (oktober tot mei): Esperantocursus. Begeleiders: Jan Doumen en Henri Schutters.
In Cultuurcentrum "'t Poorthuis" Zuidervest te Peer, elke donderdag van 20 u. tot 22 u.

LONDERZEEL

Cursus voor beginners elke maandag 19-21 u, en voor gevorderden elke donderdag van 20-22 u. in Hof ter Winkelen.
Info: Frederik Vanden Brande, Hof ter Winkelen, Holle Eikstraat 25, 1840 Londerzeel. Tel.: 052 30 01 66, fax: 052 30 53 65. of: J.P. Fertinel, Haan 47, 1840 Londerzeel. Tel.: 052 300 652.

OOSTENDE – La Konko - Telkens om 19u

Meer info: Marc (0486/362365) - Else (0473/528418) - Flory (059/702914) of via e-post : marc.cuffez#pandora.be of lakonko1987#yahoo.fr

Maandag 12 november: Film: **Incubus**: **Esperanto gesproken**, Engelse ondertitels (1965 met William Shatner)
Maandag 26 november: gespreksavond bij Diana
Maandag 10 december: gespreksavond: Juna Amiko
Zondag 16 december: Zamenhoffeest ***om 12 uur****!!*
Maandag 24 december: GEEN gespreksavond!

TIENEN – La Hirundo

http://home.tiscali.be/lahirundo/

Cursus beginners: van 16 oktober 2007 tot en met 22 april 2008, elke dinsdag van het schooljaar van 19 tot 21 uur. Locatie: P.I.S.O., Alexianenweg 2, 3300 Tienen
Cursus gevorderden: elke laatste maandag van 19 tot 20 uur. Locatie: scoutslokalen F.O.S., Donystraat 8, 3300 Tienen.

Info: Bert Boon, Merelhof 8, 3300 Tienen. Tel en fax: 016 / 81 52 46, e-post: bert.boon#skynet.be

TURNHOUT

Cursus voor gevorderden op dinsdag 9-11u. Dinamo/ Warande, Congoplein 1, Turnhout.

Radio-uitzendingen in het Esperanto

Zie http://www.akueck.de/eodx.htm en:
http://radioarkivo.org/

Festo okaze de la Semajno de Internacia Amikeco "SIA" en Loveno - 23 februaro 2008

2008 estas deklarita de U.N. la

Jaro de la Lingvoj

Ĉi foje S.I.A. estos speciala festo: aldone ja okazos granda **lingva festivalo**. En tiu ĉi ni esperas atingi grandan nombron da ne-esperantistoj, kiuj ne nur aŭdos pri Esperanto, sed ankaŭ pri diversaj lingvoj en po unuhora prezentado. (Por la lingva festivalo, ni ankoraŭ serĉas homojn kapablajn kaj pretajn prezenti sian hejman lingvon aŭ alian, bone scipovatan. Ne hezitu kontakti nin!).

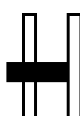
Aldone al tiu lingva festivalo, ni esperas prezenti **ekspozicion pri fabellibroj diverslingvaj**. Pro tio la temo de la tago:

"Fabeloj en la jaro de Lingvoj (UN)"

Kompreneble la kutimaj aferoj ne mankos: serĉpromeno, amikeckartoj, prelegoj en Esperanto (rilate al la temo), panmanĝo tagmeze kaj abunda vespera festbufedo.

Al homoj kiuj venas de pli fore, ni proponas restadi nokton en Loveno kaj je dimanĉo fari plian turisman ekskurson. Kontaktu nin ĉe <esperanto3000@esperanto.be>

P.S.: se vi sciigos al ni la adresojn de interesitoj, en januaro 2008 ni sendos ankaŭ al ili nian festan revunumeron.

Contactadressen in Vlaanderen

ANTWERPEN *Esperanto-Antwerpen*, p/a Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tel.: 03 234 34 00, E-post: esperanto-antwerpen#esperanto.be
BRUGGE *Paco kaj justeco*, H. Goes, Assebroeklaan 2, 8310 brugge, 050/675178, heidi_goes#yahoo.com
BRUSSEL H. Falck, Eikenlaan 7, 1640 St.-Genesius-Rode, tel. 02 358 42 14, E-post: helene.falk#skynet.be
GENT *La Progreso* Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tel.: 09 230 16 77, E-post: gent#esperanto.be
KALMTHOUT *La Erikejo*, Mireille Smet-Storms op 03 666 83 19 of via mireillestorms#hotmail.com
KORTRIJK *La Konkordo* P. Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: 051 56 90 30. E-post: esperanto.kortrijk#esperantoland.org - Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: 056 20 07 96.
LEUVEN *Esperanto 3000* Roger Goris, Rue Ménadastraat 44, 1320 Hamme-Mille, tel.: 010 86 01 12. E-post: rogergoris#versateladsl.be.
LIMBURG *Limburgse Esperantovereniging* H. Schutters, Panhovenstraat 10, 3930 Peer, tel.: 011 63 55 92. E-post: henri.schutters#skynet.be.
LONDERZEEL Frederik Van den Brande, Hof ter Winkelen, Holle Eikstraat 25, 1840 Londerzeel. Tel.: 052 30 01 66, fax: 052 30 53 65. E-post: comite.jean.pain#skynet.be.
OOSTENDE *La Konko* Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, 8400 Oostende, tel.: 0486 36 23 65 (gsm)
ROESELARE / **TIELT** zie KORTRIJK
TIENEN *La Hirundo* B. Boon, Merelhof 8, 3300 Tienen, tel.: 016 81 52 46, e-post: bert.boon#skynet.be.
TURNHOUT Daniel Van Herpe, Koningin Fabiolalaan 2, 2360 Oud-Turnhout, tel.+fax: 014 45 13 29. E-post:dan.vanherpe#telenet.be

Contactadressen in Nederland

ALKMAAR Joh.Heijstra, Breedelaan 69, 1851 MB Heiloo, tel.(072) 5332344.
ALMELO G.C.A.M. Dercks, Molenstraat 20, 7607 AL Almelo. Tel. 0546 819403.
APELDOORN: Mevr. A. Schouten, Dintel 20, 733 MC Apeldoorn. Tel. 055 5332923.
BEVERWIJK *Stelrondo* R. Moerbeek, Zwaansmeerstraat 48, NL-1946 AE Beverwijk, tel.: (0251) 23 10 79.
DEN HAAG *Internationaal Esperanto-Instituut (IEI)* Riouwstraat 172, NL-2585 HW Den Haag, tel.: (070) 355 66 77.
DEN HELDER *Esperanto-klubo Den Helder* , Kruiszwin 1205, NL-1780 LE Den Helder.
DEVENTER zie **ALMELO**.
EINDHOVEN R. Bossong, Floraplein 23, NL-5644 JS Eindhoven, tel.: (040) 211 41 62.
ENSCHEDE (NEJ-sekcio) De Vluchtestraat 1-402, NL-7423 BE Enschede, tel. (053) 433 26 40.
GRONINGEN *Esperantocentrum*, T.W.S. Mansholtstraat 25, NL-9728 MC Groningen, tel.: (050) 527 45 72 of (059) 849 14 88, http://pingveno.nl/klubo
HAARLEM-HEEMSTEDE *Komprenado faras pacon* C. Duivenvoorden-Kors, Kamerlingh Onnesstraat 40, NL-2014 EM Haarlem, tel.: (023) 524 57 13.
HELMOND Toine Gremmen, Nassaustraat 3, 5707 HL Helmond, tel.: (0492) 54 44 72.
'S HERTOGENBOSCH S. Bosga, Rijzertlaan 46, postbus 2141, 5202 CC 's Hertogenbosch.
HILVERSUM A.J. Middelkoop, Jonkerweg 11, NL-1217 PL Hilversum, tel.: (035) 624 33 20.
LEIDSCHENDAM-VOORBURG: M.H. Erasmus-van Zadelhoff, Laan van Oostenburg 40, NL-2271 AP Voorburg, tel.: (070) 38635 29. E-post: marjet.erasmus#zonnet.nl
ROTTERDAM *Merkurio* P. Schuil, Park Vossendijk 331, 3192 XG Hoogvliet, tel.: (010) 416 14 49.
TANEF/La Migranto Aad Demmendaal-o/d Brouw, Boekenrode 11, NL-3085 JA Rotterdam. E-post:a.m.demmendaal#planet.nl.
TERNEUZEN *Zeland-Flandruja Esperanto-Grupo* J. den Toonder, Axelsestraat 6, 4537 AJ Terneuzen.
VOORBURG: zie Esperantogroep LEIDSCHENDAM-VOORBURG
WIJLRE Esperantogrupo Marnolando, Tienbundersweg 38, NL-6321 CR Wijlre, tel.: (043) 450 12 48.
ZAANDAM Esperantocentrum PB 433, NL-1500 EK Zaandam, tel.: (075) 616 69 31.
ZEEUWS-VLAANDEREN: Det Koning, van Speykstraat 19, 4535 BN Terneuzen, tel.: 0115 – 694 670, E-post: det#digitalplaygrounds.com

Andere nuttige adressen

Vlaamse Esperantobond / Flandra Esperanto-Ligo Frankrijklei, 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: 03 234 34 00, Fax.: 03 233 54 33.
E-post: info#fel.esperanto.be. Internet: www.esperanto.be
Vlaamse Esperanto Jongeren Vereniging / Flandra Esperanto Junulara Asocio p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: 03 234 34 00, E-post: fleja#esperanto.be.
ILEI-Belgio: Iwona Kocieba, Graaf de Fienneslaan 54, BE-2650 Edegem, iwona.kocieba#telenet.be
Esperanto Scoutsvereniging/Skolta Esperanto-Ligo (SEL) Stein Hautekees, Barcène 2b, 559 Ciney, post#sel-belgio.be; http://www.sel-belgio.be
Association pour l'Esperanto, p/a Marcel Delforge, rue des Glacières 16, B-6001 Charleroi (Marcinelle). Tel.: + fax: 071 43 14 13.
E-post: mardelforge#brutele.be.
Belga Esperanto Fervojista Asocio (Spoorweg-esperantisten), Lucien De Sutter, Frère Orbanstraat 210, 8400 Oostende. Tel:059 50 18 25.
Esperanto-Nederland, Tulpstraat 110, 2841 AE Moordrecht (Nederland), Tel.: 0182-374058, E-post: sekretario#esperanto-nederland.nl.
Hoofdkantoor van de Esperanto WereldVereniging/Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: 00 31 10 436 10 44. E-post: uea#inter.nl.net.

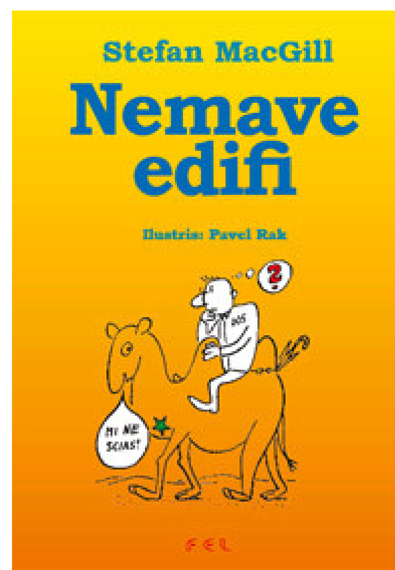
Bestuursleden van FEL

Voorzitter: Lode Van de Velde, Hof Van Tichelen 20/3, 2020 Antwerpen, 03/899.08.73, lodchjo#yahoo.com
Ondervoorz.: Flory Witdoeckt, Wittenonnenstraat 7, 8400 Oostende, 059/70.29.14, flory#witdoeckt.be
Penningm.: Helena Van der Steen, Turnhoutsebaan 459, 2140 Borgerhout, h.vdsteen#tiscali.be
Secretaris: Kevin De Laet, muizenstraat 5/3, 2060 antwerpen, KevinDL#hotmail.com
Bestuurslid: Walter Vandenkieboom, Wittenonnenstraat 7, 8400 Oostende, 059/70.29.14
Bestuurslid: Bart Demeyere, Albert Dyserynckstraat 28, 8200 Brugge bart.demeyere#esperanto.be
Bestuurslid: Yves Nevelsteen, Koning Albertlaan 147, 9000 Gent. Tel. 09/3307156, yves.nevelsteen#telenet.be

Laste aperis:

Nemave edifi

Verkita de: Stefan MacGill
Ilustrita de: Pavel Rak

Legu unuafoje kaj ĉi tie la sensaciajn malkaŝojn pri nia propra movada militeto kontraŭ la ombraj kaj minacaj fortoj de fanatikismo.

Miru je la nepravigebla optimismo de spiono 005 kaj la stoika subteno de lia kamelo.

Ĉio rivelita en la formo plejparte de teatraĵoj, kune kun cerbo-aktivigaj ekzercoj kaj rolludoj, idealaj por komuna plenumo en progresiga kurso aŭ por hejma perfektigo kaj amuzo.

264 paĝoj, prezo: 20 eŭroj + afranko, ISBN: 90-77066-25-X

(Vidu la recenzon en www.edukado.net.)

Ne maltrafu rendevuojn!

per **La jaro 2008**

La plej bona poŝagendo en esperantujo, kun la nemalhavebla enciklopedieto pri la landoj en la mondo. Plena je utilaj informoj, kiaj festotagoj de ĉiuj landoj, informoj pri internacia telefonado, ktp!

Mendu jam nun!! Nur 5 eŭroj + afranko.